

S O K F É L E .

9. Szám. Béts. Januarius 31-dikén.

1834

Emlékeztető Jegyzetek.

J a n u á r i u s .

29 Jan. — 1723. Szül. Cramer német író. — 1814 † Berlinben Fichte philosophus. — 1821. A' Laibachi Congress elhatározza, hogy a' Nápolyi változtatásokat el nem isméri.

30 Jan. — 1649 I Károly Angol Király lefejeztetik, Cromwell protector. — 1809. Martinique az Angoloktól elfoglaltatik. — 1736 szül. Schmidt német történetíró 's Ferencz Tsászár tanítója a' történetben. — 1809. Nagy szelvész a' tengeren Antwerpia előtt 8 hajó süllyed el.

31 Jan. — 1703 Bétsben megindul ez első ujság minden szerdán 's szombaton „Posttägliches Mercurius“ név alatt. — 1790. Poroszország egyesül a' Törökkel Russia 's Austria ellen. — 1804 szül. Bajza hazánk lángkeblű 's nagy reményű írója Szütsiben Heves Vármegyében. Borénekével: „Boldogok mi! a' barátság — Vig sergebe öszszevont, — 'S itt borunkat kedvvel iszszuk, — 'S távol elkerül a' gond — alapítá meg először hírét.

Rábaköz' ösmertetése.

Ezen, mintegy 10 □ mfdnyi darab föld Soprony Vármegyének keleti részét teszi. Nevét a' Rába folyótól vette, minthogy ez, 's ennek a' Hanságba ömlő szakadása közt fekszik; 's ugyan azért, nyugotról délről és dél keletről ezen folyóktól, éjszokról pedig a' Hanság' motsáraitól határozatván, egy félszigetet formál, melly tsak éjszak keletről függ öszve Győr Vármegyének Tóköz nevű részével sőt ettől is többnyire motsárok választják el. Földje egészen sík, fekete agyag; 's ámbár nem legjobban miveltetik is, nagy mértékben termékeny. Nagy részét azomban a' kiszáríthatatlan motsárok haszonvehetetlenné teszik,

Toldalék a' M. Kurirhoz.

nevezetesen az úgy nevezett Hanság, mellyet részént a' Fertő tava, részént a' Ráptza 's a' Rábának itten eloszló szakadása okoz. Több próbák hihetővé teszik, hogy az egész Hanság alapja víz, 's a' felette lebegő föld valóságos turfa, melly gyakori gyúlodásai által veszedelmessé leszsz 's az egész vidéket elsülyedéssel fenyegeti. Több apró tavak vagynak rajta, nevezetesen a' királytó, fenyves tó 's a' t., mellyeknek vize hasonló a' Fertő vizéhez 's úgy látszik azzal föld alatti közösülésben is vannak. — Ezen tavakon kívül van Rábaköznek még egy nagyobb tava: az úgy nevezett Landsa vagy Barbatsi tó, mellynek kerülete közel egy órányi. Száraz időben azonban nagyon megapad, sőt van rá példa, hogy egészen is kiszáradt. Ezen tóból, tsergedez a' Keszegér, melly valamerre útját veszi, egész a' Rábáig, a' hova ömlik, mindenütt mótársókkal van körülvéve.

Gabonát, különösen búzát Rábaköz jót 's nagy bőségben terem 's szállit a' Sopronyi piatzra, szénát feles mértékben takarít kövér rétjein, különösen a' Hanság' tisztább részein. Azonban a' lóher tenyésztés is sok helyeken szokásban van. Az erdőket nagyon pusztitják, de mind a' mellett tüzelő fában még eddig szükségét nem látott, 's ha látna is valaha, a' Hanságban találtató turfa ezt egy részént ki fogja pótolni. Nevezetesebb erdei az Eges a' Hanság szélén, a' Petlen, a' Töles a' Ketzelyi erdő, 's a' t. Gyümöls a' Rába' mellékén elegendő terem, 's ugyan ott a' dohány is nagyon diszlik. A' kapuvári és Babóti dohány atyafias a' híres Vitnyédivel 's a' Bodonhelyi sem igen hágy alább jóságában. Borban azonban szükségét lát Rába köz. — Nagy kiterjedésű legelőit szép nyajak lepik el, a' mellyekben azonban a' marhadög gyakori pusztításokat tesz. Lovak különösen

Barbats, Csorna és Pordány tájain nagyon jelesek vagyunk; szarvas marhák legszebbek Csornán tenyésznek. Ezekre különösen rájok illik Schwartznerünk mondása: „a' Csornai ökör physiognomiájából több észt következtethetni, mint az utánna tammogó parasztéból!! — Juhok majdnem mindenütt a' legnagyobb bőségben vannak; díszlik a' méhtenyésztés is.

A' Hanság körül fekvő 's legtermékenyebb részét Rábaköznek Eszterházy Hertzegi birtokokhoz tartozik; a' többi részeket részint egyes földes Uraságok, részint egész nemes községek birják. Hat mező város (ide számlálván Kapuvárt is, mellynek tsak fele fekszik Rábaközben) negyvenkét falu, kilentz major 's néhány egyes tsárdák és malmok fekszenek rajta. A' házak többnyire agyagból vagynak rakva, kevesen égetett téglából (mert kő az egész vidéken nem tálatatik). Azonban, kivált a' hol zsidók nem laknak, tiszta, 's különösen a' mezővárosokban tsinos és izléssel készült épületeket láthatni, ilyen nevezetesen Csornán a' praemonstratensis szerzetesek monostora, 's a' t. — Az utak a' föld természeti minéműsége miatt, kivált esős időben nagyon rosszszak, a' mi a' kereskedést, valamint a' mezei foglalatosságokat is nem kevésé hátráltatja.

Lakosokat Rábaköz 45,500-at számlál, 's ezek közt 35,600 katolikusokat, 7,060 protestánsokat és 340 zsidókat. Az elsőknek huszon három, a' protestánsoknak öt (Vadosfán, Farádon, Sz. Andrásan, Szili Sárkányban és Beledben) anya ekklesiáik, a' zsidóknak pedig három sinagógáik (Farádon, Beledben és Mihályiban) vannak. — Nyelvekre nézve mind magyarok. A' szó ejtés azonban nem a' legtisztább, különösen a' határozatlan mód' *ni* végzetét *nyi-*, vagy *nyaval* fejezik ki: annyi = adni, innya = inni, 's a' t. pro-

vincialismusok is, valamint megmagyarosított idegen szavak és kifejezések nagyon szokásban vannak. Idegen nyelvet csak a' földes Urak' udvarain 's néhány Csornai és kapuvári mesterembereknél hallhatni. Ezen utóbbiak közül némellyek, ámbár' 30—40 esztendőket tsupa magyarok közt töltöttek, nyelveket még sem tudták megtanulni; inkább a' körülöttek lévő magyar ajkú lakosokat kényszerítették idegen nyelvek' megtanulására. — Magyar könyv a' földes urak körül is, bár mennyire fenn vannak is magyárságokkal, tsaknem ritkaság. — A' mi az erköltsi művelődést illeti, a' Hansaság körül fekvő helységekben többnyire az ön — haszon vadászása, egyesülve ravaszsággal butasággal 's betyársággal billegzi a' durva 's míveletlen lakosokat; úgy hogy, a' ki őket vizsgálódásai után esmeri, kén-telen úgy vélekedni, hogy azok, a' kiknek itt az erköltsi műveltségre ügyelniük kellene, ezzel, ha esmerik is azt éppen nem gondolnak, mintha örömet hagynák a' népet — hasznokat ebben találván, a' butaság járma alatt nyögni. — Miveltebbek 's szelidebbek a' többi részeken; itten a' vendég szeretet, a' barátságos öszvejöveleek 's egyéb szép szokások nagyon dívatkoznak. A' hálálkodásban majdnem kimeríthetetlenek, köszöntések 's jó kívánságaik' végét várni 's azokat viszonzni alig lehet. — Az öltözet általjában véve tsinos. A' férjfiak világoskék kurta magyar ruhát, némellyek ezüst gombos magyar kurta mentét viselnek; fejeket széles kalap, vagy bagósüveg fedi, melly fekete prémből, a' gutsma formájára van készítve. Aszszonyaik rövid derekat, melly egész hónallyokig felér, néhol kurta mentét, fejeken fedelyt viselnek; a' hajadonok pedig fedetlen fővel járnak 's hajokat öszve fonva 's pánltikákkal ékesítve szabadon lebotsátják.

Montesquieu' véleménye a' Sinaiakról.

Sina' (China) törvényadói még tovább haladtak, mint Lykurg; vallást, törvényt, erköltsöt 's életmódot egymással elegyítették. Ezen négy főpontokat illető szabályaik *szent szokásoknak* neveztettek, melyeknek pontos megtartásán alapult a' sinai kormány. Ezeknek megtanulásával foglalatoskodtak az ifjak, 's egész életüket arra fordították, hogy rendesen eszközöltessenek. A' tudósok tanították ezen szokásokat 's a' fellyebbvalók prédikálták őket; 's minthogy az élet' minden legtsekélyebb miveit is magokban foglalták, azért, midőn eszközöltetésekre, tzelerányos módok találtattak, Sina jól kormányoztatott.

Főképen kettő tette könnyűvé ezen szokásoknak a' Sinaiak' lelkeikbe könnyű módon beoltását: először ugyan az írásmód; a' melly minthogy nagyon öszve-tett, az élet' nagy részén által a' léleknek egyedül ezen szokások' megtanulásával kellett foglalatoskodni, mert olvasni tudni kellett, hogy őket a' könyvekben és a' könyvekből megtanúlhassák; — azután pedig: ezen szokások nem valami fenntebbit, hanem tsupán tsak a' közönséges életre alkalmazott szabályokat foglaltak magokban; azért könnyebben is illették a' lelket, abba könnyebben benyomúlhattak, mintha intellectualis szabályok lettek volna.

Azért Sina még akkor sem fosztatott meg törvényeitől, midőn ellenségeitől meghódítottatt. Életmód, erköltsök, törvények és vallás nálok egy 's ugyan az lévén; nem lehetett mindezeket egyszerre megváltoztatni; mivel pedig vagy a' győztösnek vagy a' hódolónak szokásait változtatni kellett: Sinában ezt mindég könnyebben tehette a' győztös, mert életmódja, erköltsői, törvényei és vallása egymástól elválasztva lé-

vén, könnyebb volt magát a' meggyőztetett nemzet-hez alkalmaztatni, mint azt magához szoktatni.

Azért a' keresztény vallás is nehezen fog valaha Sínában lábra kaphatni. Az örök szűzesség' fogadása, az aszszonyoknak a' templomokban való öszve gyülekezése, azoknak a' vallás szolgálóival való szükséges egybefüggése, a' szentségekben részesülése, a' fülbe gyónás, az utolsó kenet, egy aszszonyoknak feleségül vétele: mind ez felforgatja az országban uralkodó életmódot és erköltsöket, 's szintűgy ellenkezik a' birodalom' vallásával 's törvényeivel is. A' keresztény vallás úgy látszik mindent egyesíteni akar a' szeretet törvénye, a' közös isteni tisztelet, 's a' szentségekben való közös részesülés által; a' Sinaiaiak' szokásai ellenben mindent külön választani akarnak. — 'S minthogy ezen külön választás a' despotismus' lelkével egybe függ: ez egyik okát látszik előnkbe adni annak, miért fér a' kereszténységgel a' monarchika, vagy mérsékelt kormány inkább öszve, mint a' despotismus.

P. J.

Egy esti sétálás Cornhill utszában.
Londonban. 1827.

Vendéglőm köréből ki lépve Cornhillban vagyok. Est és homály lepett meg; de itt sok száz gőz hullámtól alkotott tengerfény fog körül, melly az árnyékok birodalmát elkergeté, 's láttehetségemnek a' nap világát helyre hozza. Egyszerre felkap a' rohanó sokaság árja, 's tovább tovább ragad; oldalvást a' kotsik egymást érik nagyobb részint négyes rendben, velek vándorlok az útszán.

Azon üres üdőt, mellyet a' vigyázattól el nyerhetek, tanulni kívánóságomra fordítom, 's e' kettő való-

jában igen is elég munkát ad. Velem vonúlnak odább Lord, koldus, tudós, a' számos kéz műves és katona. Elhagyják setét lakásokat 50,000 — — nő — — 's a' város útszáit elborítják. Órangyalaim gyanánt nyomúlnak a' sokaságon keresztül a' Constablek, hogy a' számálhatatlan kitsapongásból élő tsapatot a' mennyire lehet megzabolázzák. Végre szürke köpönyegben, vak lámpákkal száguldanak a' gyakran terhelt lelkiesméretü örök az épületek hosszában, a' lángok országát őrizni. — Szokás, szokás! — hogy az ember e' tolongásnak részese sokáig lehessen.

Minden mit az élet öröm, 's szükségül kíván jobom és balom felől létez most sok ezer szekrényben, a' mit a' Londoni ködön keresztül ható napsúgár fel nem világita, szikrákat hányva tsillog most a' gőz világ szemfényvesztő fényénél, 's tovább tovább vég nélkül a' mit a' halandó szelleme alkotva, az ember keze itt házról házra árúba botsát — bökényelemre, — kényelem! — pénz - boldogság, 's a' t.

A' mit az élet szükségképp óhajt dús téreken hever itt rakáson; de hihetetlen tömege, fényve, 's fennsége a' boltoknak. Szükséget 's izlést szemlél itt a' szem ezer alakokban öszvesítve; tündér bájú, minden nemű ezüstképek tsillámlanak itt ott az arany 's drága kő tzéltalanúl lövelli villámain, 's a' mi az emberi nemet minden szögben fáradhatatlan szorgalomra ingerli, tsak egy töredékeny üveg határ választja itt el a' kíváncsi szurkos ujjaktól.

Jobbom felök fekszik a' Börse, köd fedi a' szép épületet, melly hasonlólú minden nemzeti kereskedők képzeiteket elborítá, mellyben olly sok sebes léptekkel szerentsét vagy veszélyt ölele: ezen kitsiny kis közép pontját a' mindenható köz kereskedésnek! — Balról egynehány léptekkel odább: „a' szerentsés szög“

mellybe olly sok vivé Livréit, hogy leg alább álmodhasson a' létszerentséről. Éppen ekkor von egy fejérmén egy hatalmas papir fénytornyot elő; lábhoszszú betűkkel külömbféle színezetekben jeleli, hogy utasítást kíván adni, 10,000, igen 15,000, sőt halljátok 30,000 fontot nyerni! Ezt mind a' szerentsés szögletben!

De mitsoda irás lehet egyszersmind szívhasítóbb, mint ez: „minden Lotteriáknak vége szerdan!!! Három kikiáltó jegyek erősítik a' valóban szomorú hárt.

Ott Anglia Bankja; egy pompás épület! — Miért villognak a' sok puskahegyek körében? nem igen nehéz lesz ki találni.

Mi tsábitja a' népet amott öszvö? Egy mén ismét újra egy egész házat von, a' tsuda lény meg áll, a' léptő leesik, az orgona hangzik, a' nép fellép 's mind ezt, mert: a' felülírás egy szép Circassiai nőt jelel. Az óra nyoltzat üt, 's a' toronyból egy harang játék hangoztatja: „God save the king!“

'S a' lombardiai utazóból irtóztató kürt harsogással rohan ki, mikor lesz már vége?! a' vörös postakotsi sereg. Lordok, 's Hertzegek ki térnek, maga a' Király se késedelmeskedhetnék! minden utakon szét foszlik a' végetlen tömeg a' rohanók sebessége, futva az intő, le irhatatlanúl sipító hang elől.

A' vad sereg eltűne. Oldalról a' Lord Major laka. A' Constablek által épen most vezetett zsebész holnap nyílt homlokkal, de szorongó tsel-érettel mászand fel a' ház léptőin. A' legközelebbi vesztő nap talán ő kegyét lógni látja.

Cornbill hátul fekszik; 's a' 3 minutumi sétának vége van. Hol van még Poultry, Cheapside, a' Part, 's mind azon 8000 uttza és bér, melly London tág keblében vonul széllyel.

Hoványi Ferentz.

P. n. P.